

ЗНАЧЕНИЕТО НА ИЗТОЧНА АЗИЯ ЗА ПРЕХОДА НА МЕЖДУНАРОДНАТА СИСТЕМА

Владимир Бабанов

Вглеждайки се в събитията през последните няколко години, можем да заключим, че международната система е в състояние на преход. Разпадът на Съветския съюз беляза началото на “пост-биполярния модел”, характеризиращ се с политическа, военна и икономическа доминация на САЩ над останалите субекти на международните отношения, като периодът след 1991 г. бе проекция на новият еднополюсен ред. Интересите на Америка като единствената глобална сила се оказаха здраво обвързани със света. Американската свръхреакция, която последва след 11 септември, обаче доведе до самонанесено поражение върху американската позиция в света и създаде удобен шанс пред други субекти да добият по-голямо значение в бързо променящия се свят. Прекаленото ангажиране на САЩ в догматично формулираната “война срещу тероризма” и в събитията в Близкия изток сякаш изместиха фокуса на американската външна политика, като други региони в света привидно добиха второстепенно значение за Вашингтон. Повече от десет години след 11 септември Америка опитва да възстанови своето лидерство в света. Вашингтон разбра, че “войната с тероризма” не може да бъде фундаментът на дългосрочна глобална политика и фокусът ѝ се измества към възстановяване на отношенията с традиционните съюзници и към търсене на баланс на силите спрямо нововъзникващите глобални сили. Днес, въпреки двете изтощителни войни – в Ирак (приключваща) и в Афганистан, заедно с мащабната финансова криза, превъзходството на Америка все още е налице, но международната система се променя с бързи темпове. Икономическият възход на Индия, Бразилия, Русия и особено на Китай ярко контрастират на фона на забавения икономически растеж на САЩ и финансовия катаклизъм, надвиснал над Европейския съюз. Именно това дава повод на мнозина автори да защитават тезата за очертаващия се на хоризонта многополюсен свят.¹ Без съмнение балансът на силите претърпява промени, изразяващи се основно в изместването на центъра на богатство, знание и технологии от запад на изток.

В продължение на близо петстотин години световният ред е определян от европейските колониални империи, обособявайки Стария континент като силовия център на международната система. Краят на

¹ “The Post-American World” – Fareed Zakaria, W. W. Norton & Company , 2008.

колониалната система преминава през две световни войни, за да се стигне до студената война, загубена от последната европейска империя – СССР. Така гравитационният център на системата се измества, лишавайки Европа от значението, което е имала в миналото.

Успоредно със залеза на европейските сили като истински глобални играчи, прокламираните от САЩ принципи на глобализация и свободна търговия през последните двадесет години се оказаха изключително благоприятни за редица страни от Източна Азия. Своят бурен икономически разцвет претърпяват голям брой държави, обвързали се силно с глобалната икономика – страните от АСЕАН, Тайван, Южна Корея и, разбира се, Китай. Въпреки че японската икономика е в тежка криза и все още се възстановява от земетресението от 11 март 2011 г., страната на изгряващото слънце е незаобиколим фактор в икономическите отношения в региона, а модерността на икономиката ѝ няма еквивалент. Промените в Източна Азия са толкова динамични и мащабни, че тяхното отражение е глобално, а терминът “векът на Азия” се използва все по-често в опит да се прогнозира характера на XXI век. Китай е сочен като следващата глобална сила, която ще може да оспори световното лидерство на САЩ, а потенциалът на Япония обещава да я превърне отново в основен играч във възникващия многополюсен ред. Както ще разберем по-долу, ситуацията в Източна Азия е изключително сложна и освен възможности за просперитет, крие сериозни заплахи както за регионалната, така и за глобалната сигурност. Важността на Азия идва и от факта, че там живеят повече от 3 милиарда души, което означава изобилие от човешки ресурс на фона на демографския срив на Запада. Акцентът в Азия също така пада основно върху икономическия възход на Китай и новото място, което ще заеме в международната система.

Характерен за Източна Азия е високият темп на икономическо развитие в комбинация с нестабилна международна среда, породена от противоречия между различните държави. В исторически контекст регионът винаги е бил политически нестабилен, маркиран от постоянни спорове между страните, като днешната ситуация не прави изключение. Регионът е зареден с изключително опасни предизвикателства, като две от тях са тежко наследство от студената война – разделението на Корея с последващата ядрена програма на Пхеня и Тайванският въпрос, по отношение на който Китайската народна република показва особена чувствителност. Опасност от нов тип се оказва и енергийната сигурност на държавите, които трябва да се конкурират за ресурсите, нужни за поддържането на икономическия им растеж. Освен тези фундаментални заплахи съществуват голям брой териториални спорове между редица държави, като почти никоя не прави изключение.

Спорът за Курилските острови между Русия и Япония пречи изключително много за нормализирането на двустранните им отношения, като и двете страни показват непримиримост за разрешаването на проблема. От своя страна Южна Корея и Япония оспорват принадлежността на островите Такешима в Японско море, а Токио и Пекин пък спорят за островите Сенкаку (на китайски Дяою) в Източнокитайско море. Зад тези на пръв поглед дребни спорове стои всъщност борба за установяване на контрол върху морския шелф и за изключителна икономическа зона в богати на ресурси води. Друг териториален спор – този в Южнокитайско море и за о. Спратли, е изключително сложен, като териториални претенции предявяват шест страни: Китай (претендира за цялата територия на морето), Филипините, Виетнам, Бруней, Малайзия и Тайван, като участието на Тайпе в спора е прието изключително остро от Пекин, който разглежда Тайван като неделима част от своята територия. Въпреки опитите на страните да обсъждат проблема, сблъсъците в Южнокитайско море са чести, водейки до изостряне на ситуацията и възможно ескалиране на напрежението, което би предизвикало опасна верижна реакция в региона. Предполага се, че Южнокитайско море крие залежи на петрол, равняващи се на около 213 милиарда барела², поставяйки го на трето място в света по този показател.

Друго усложняващо обстоятелство е, че през тези води преминава огромен търговски обмен между страните от региона и света. Петролът от Персийския залив, предназначен за Япония, Китай, Южна Корея и Тайван, както и търговският обмен с Европа и Африка, преминават през оспорваните територии, което принуждава държавите допълнително да подсигурият морските пътища. За Токио това е фундаментален въпрос по отношение на националната сигурност, тъй като достъпът на страната до суровини и отвъдморските пазари зависи от сигурността на търговските маршрути. Протокът Малака между Сингапур, Индонезия и Малайзия, широк само 2,5 км., свързващ Индийския с Тихия океан, представлява една от най-важните точки за международната търговия – над 60 000 морски съда годишно преминават през протока, а всекидневно през 2009 г. са преминавали по 13,6 милиона барела петрол.³ Всяко блокиране на тази точка ще доведе до огромни икономически загуби и непредвидими последствия. Към целия този сложен контекст на международната среда в Източна Азия трябва да прибавим и присъствието на четири ядрени сили – САЩ, Китай, Русия и Индия, като има сериозни подозрения, че и Северна

² www.globalsecurity.org

³ US Energy Information Administration - <http://www.eia.gov/>

Корея се е сдобила с ядрено оръжие, но това е изключително трудно да се потвърди поради секретността на севернокорейската ядрена програма.

Международната среда в Източна Азия е изключително комплексна и взривоопасна, а липсата на институции за широк, многостранен диалог прави действията на страните непредвидими в стремежа им да защитят националния си интерес. Държавите в региона са твърде различни както по характер на политическите режими, така и по отношение на сила и икономическа мощ. Без балансиращ фактор страните от региона вероятно биха се впуснали в ожесточена, конфликтна надпревара в стремеж за едностранна защита на своите интереси за сметка на останалите.

Източна Азия е от фундаментално значение за интересите на САЩ, чието присъствие в региона е играло значителна съдържаща роля. В опита си да възпре комунистическата инвазия в Азия и да балансира местните сили след Втората световна война Вашингтон се сближава с Япония и я превръща в един от основните си партньори. Почти веднага след Втората световна война Мао Дзедун повежда комунистическата революция в Китай срещу управляващата партия Гуоминдан. През 1949 г. нейният лидер Чан Кайшъ бяга в Тайван, където управлението му получава защитата на Съединените щати и настъплението на комунистите спира на бреговете на континентален Китай. Следвайки стратегията на съдържането, Америка, предвождаща коалиция на ООН, влиза в Корейската война от 1950-1953 г., успява да спре настъплението на комунистите, като в последствие установява съюзнически връзки с Южна Корея. През 1951 г. Съединените щати подписват двустранен договор за взаимна защита с Филипините и се обвързват във военни отношения с Австралия и Нова Зеландия, създавайки военния съюз АНЗЮС. Вашингтон разполага множество военни бази в региона (о. Гуам, о. Окинава, във Филипините, Тайван, Южна Корея и Япония), установявайки пълен контрол над водите на Тихия океан. Чрез тези стъпки Америка се ангажира силно със съдържането на комунистическата инвазия и си гарантира дългосрочно присъствие в Източна Азия. В последствие корейският и тайванският въпрос ще се превърнат в едни от най-сериозните проблеми в съвременните международни отношения, а присъствието на САЩ в Източна Азия ще се трансформира от съдържащо комунистическата експанзия до възпиращ фактор спрямо военния възход на съвременен Китай и желанието на Пекин да се превърне в тихоокеанска военноморска сила.

Икономическият подем на Китай през последните двадесет години е наистина впечатляващ (дори в най-тежката година от кризата, 2009, растежът на Китай бе 9,2%). През този период икономиката на

КНР расте в порядъка на 8-10% на година⁴, което бе причината Китай да измести Япония от второто място по размер на БВП в света през 2010 г. Успоредно с ускореното си икономическо развитие Китай прогресивно увеличава военните си разходи⁵, като това обстоятелство повдига въпроса за характера на китайския възход. Япония и други съседи на Китай с тревога наблюдават нарастващата мощ на Пекин, въпреки уверенията на китайски политици, дипломати и учени, че този възход има мирен характер. Съединените щати следят внимателно модернизацията на китайската армия, не пропускайки акцента върху военноморските сили. Пекин се стреми да изгради флот, способен да защитава морските пътища, по които преминава почти целият износ на Китай за света. Въпросът е, че водите на световните океани са доминирани от САЩ и стремежът на КНР в тази насока може да доведе до сблъсък между двете страни. Китай смело поглежда отвъд своите брегове и през последните пет години стартира мащабни инфраструктурни проекти като газопровод и петролопровод от мианмарското пристанище Кяукпю до Китай. Чрез този проект Пекин цели да създаде алтернативни пътища на доставките си и да избегне преминаването им през рисковия проток Малака, където връзките на Китай могат да бъдат прекъснати от външни сили. Успоредно с това, КНР изгражда редица пристанища в държави с излаз на Индийския океан. Освен в Мианмар Китай строи пристанището Читагонг в Бангладеш, Хамбантота в Шри Ланка и Гуадар в Пакистан, създавайки безпокойство за Индия в регион, традиционно доминиран от Ню Делхи. Така Пекин ясно показва, че намеренията му са да разшири своето влияние в Индийския океан и да подсигури маршрутите, които водят към Африка – регион от изключителен интерес за Китай, който изгражда мащабни инфраструктурни проекти там в замяна на природни ресурси. Ако китайските военни разходи продължават да се увеличават, може да се очаква ответна реакция от неговите съседи, особено от Индия и Япония, която да ескалира в надпревара във въоръжаването между азиатските страни. В определен етап можем да станем свидетели дори на индийско-японско стратегическо сътрудничество в опит да се балансира срещу мощта на Пекин.

Въпреки че член 9 от японската конституция забранява поддържането на въоръжени сили, Япония де факто притежава такива под названието “Японски сили за самоотбрана”. Те са най-модерните в региона, а страната е основен съюзник на САЩ, които разполагат с

⁴ www.worldbank.org

⁵ Според база данни за военни разходи на СИПРИ, Китай е отделил за военни разходи 114,3 млрд. щатски долара за 2010 г. спрямо 110,1 млрд. за 2009 г. и 92,7 млрд. за 2008 г., <http://milexdata.sipri.org/result.php4>

военни бази на територията на Япония. Сътрудничеството между Вашингтон и Токио е от огромна важност и за двете, тъй като очертаващото се китайско лидерство в региона би довело до изолация на Япония и намалено влияние на Америка в Азия. Съюзът между двете страни е от съществено значение при балансирането срещу Китай, особено по въпросите за Тайван и Корея, където интересите на Америка и Япония са сходни.

Ясно е, че без Тайван Китай няма да може да се превърне в истинска морска сила, която да надхвърли регионалните граници. Пътят му към Тихия океан е блокиран от Япония на североизток, от подпомагания от САЩ Тайван на изток и от друг американски съюзник на югоизток – Филипините. Затова значението на Тайван за Китай е огромно: обединението с острова е нужно не само в политическо измерение, но и поради геополитически причини. Пекин смята тайванския въпрос за вътрешен проблем и всяко интернационализиране на въпроса води до изключително остри реакции от страна на КНР. Пекин ревностно съблюдава принципа на “един Китай”⁶ и всяка страна, установила дипломатически връзки с Тайван, претърпява последиците от китайската реакция, която задължително включва прекъсване на официалните отношения. Тайпе също възприема принципа на “един Китай”, като смята своето правителство за носителя на легитимното право да управлява обединен Китай. КНР гледа на обединението с Тайван като на следваща естествена стъпка след връщането на Хонконг през 1997 г. и на Макао през 1999 г. обратно в неговите предели. През 2005 г. Китай приема “Антиотцепнически закон”, който дава право на Пекин да използва сила, ако “Тайван обяви независимост, ако се случи събитие, което да отдели Тайван от Китай или ако всички мирни средства за обединение са изчерпани”⁷. Това показва непримиримостта на КНР и нейната убеденост в обединението по един или друг начин.

Проблемът тук идва от ангажиментите, поети от САЩ по отношение на сигурността на острова, рамкирани в “Акт за отношенията с Тайван”, приет от американския конгрес през 1979 г. Този нормативен акт задълбочава връзките на САЩ с Тайпе, което превръща Вашингтон в потенциален участник във военен сблъсък с Китай.⁸ Такъв развой на събитията би довел до верижна реакция и до

⁶ “Един Китай” се отнася до политически принцип, гласящ, че има само една китайска държава, въпреки съществуването на две правителства – в Пекин и в Тайпе, които взаимно оспорват легитимността си.

⁷ “Anti-Cession Law”, article 8, http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-Secession_Law

⁸ Това едва не се случи през 1996 г., когато КНР предприе мащабни ракетни тестове във водите около Тайван, предизвиквайки реакцията на Америка, която изпрати два

включване на почти всички страни от региона в мащабен конфликт. Противоположните интереси на Китай и САЩ превръщат тайванския въпрос в проблем за международната сигурност, тъй като конфликт в толкова важен регион би имал глобални последици. Сдържащо обстоятелство се явява силната взаимообвързаност между Пекин и Вашингтон, което прави напрежението силно нежелано, тъй като би могло да доведе до икономически загуби и за двете страни, но КНР нееднократно е показвала, че позицията ѝ по отношение на Тайван е приоритетна. Китай също така предприема мирни средства за сближаване с острова, като насърчава особено икономическите връзки и преките личностни контакти. Пекин разчита да въвлече Тайван в широка икономическа интеграция и така да постигне обединението като естествен резултат. До 2003 г. директните полети между Тайван и Китай бяха забранени, но след безпрецедентни преговори полетите днес са около 370 на седмица, което е израз на огромен обмен между двете страни. Ролята на Япония е именно да не се допуска твърде голяма икономическа зависимост на Тайван от КНР и тя от своя страна поддържа интензивни икономически и културни връзки с Тайпе, подкрепени от Америка. Евентуално обединение на комунистически Китай с Тайван ще направи Пекин по-силен и ще ерозира американската роля в Азия, поставяйки Япония в регионална изолация. Този сценарий е силно нежелан от Токио и Вашингтон, затова подкрепата им за статуквото остава непроменена дълго време. То обаче няма да се запази вечно и независимо от привидното спокойствие по отношение на тайванския въпрос той ще продължи да бъде една от най-рисковите точки за световния мир. Дълбоката ангажираност на САЩ и неотстъпчивостта на набиращия скорост Китай обещава да направят развръзката изключително непредвидима. Факт е, че има затопляне на отношенията между Тайпе и Пекин, но ситуацията е все още далеч от евентуално решение.

В опасна комбинация с разделението на Китай и Тайван влиза разделението на Корейския полуостров. Този въпрос също не може да намери своето решение от дълго време, като процесът постоянно е белязан от резки влошавания на ситуацията. Утежняващото обстоятелство в случая е ядрената програма на политически непредвидимата Северна Корея, започната още през 1956 г. През 2003 г. Пхенян излезе от “Договора за неразпространение на ядрено оръжие” и оттогава решението се търси в рамките на Шестстранните преговори между САЩ, Русия, Япония, Китай, Северна и Южна Корея.

самолетоносача с прилежащи бойни групи, за да принудят Китай да спре военните си учения в Тайванския проток.

Поведението на Пхенян е изключително непостоянно и честото му отсъствие от масата за преговори прави ситуацията напрегната. В рамките на преговорите Япония, САЩ и Южна Корея опитват да убедят Северна Корея да се откаже от плановете си за производство на ядрено оръжие чрез предлагане на различни икономически привилегии и помощи. Русия и Китай от своя страна са критикувани за недостатъчен натиск върху КНДР. Независимо от усилията на страните, Пхенян на няколко пъти нарушава договореностите и през октомври 2006 г. провежда ядрени подземни тестове, а през май 2009 г. Северна Корея повтаря тестовете, принуждавайки Съвета за сигурност на ООН да засили санкциите срещу азиатската страна. Ежегодно се случват множество сблъсъци (най-вече морски) между Северна и Южна Корея, придружавани със заплахи за война от страна на Пхенян, което постоянно напомня за сложността на проблема. Активните участници в Шестстранните преговори трудно намират общи позиции, като интересът им в разрешаването на корейския въпрос е с различно естество. Важно обстоятелство се явяват лошите двустранни отношения между самите преговарящи. Япония е в обтегнати отношения с Китай и Русия поради исторически и геополитически причини, в отношенията между САЩ и Русия царят недоверие, наследено от студената война, а Америка и КНР са страни, възприемащи се като конкурентни въпреки икономическото сътрудничеството.

Независимо че в Южна Корея са разположени около 28 хил. американски военнотруженици, страната е силно обвързана икономически със съседните Китай и Япония, което поставя Сеул в деликатна позиция. Южна Корея не желае кръвопролитна война срещу своите събратя от севера, а точно обратното – мирно обединение, придружено с край на ядрената програма на Пхенян и с установяване на демократичен режим в обединена Корея. Китай и Русия поддържат най-близки отношения с КНДР, като често двете прилагат слаб контрол върху санкциите, наложени на страната и така правят общите усилия неефективни. Китай подпомага в огромен мащаб режима в Пхенян, тъй като чрез корейското разделение американските усилия ще са концентрирани на Корейския полуостров вместо другаде, където да влязат в директен сблъсък с китайските интереси. В двустранните отношения между Китай и Северна Корея Пекин се стреми да подпомага реформиране на севернокорейския режим по свой модел, но практически китайските помощи за Пхенян не водят в тази насока, а напротив – до допълнително затвърждаване на статуквото. Това донякъде задоволява интересите на Китай, страхуващ се изключително много от вълните севернокорейски бежанци, които ще залееят района при евентуално рухване на диктаторския режим в КНДР. Москва и Пекин не желаят Северна Корея

да се сдобие с ядрено оръжие, но желаят запазване на режима в Пхенян. За Китай обединена и демократична Корея, близък съюзник на Америка с разположени войски на нейна територия, би означавало доста отслабена геополитическа позиция. Една обединена Корея ще се превърне в много по-мощен икономически конкурент както на Китай, така и на Япония.

Страховете на Токио са напълно реални, тъй като на няколко пъти Северна Корея изстрелва ракети, които прелитат над японска територия и падат в Тихия океан на изток. Споменът за ядрените бомбардировки над Хирошима и Нагасаки изправят японския народ на нокти и прекратяването на ядрената програма на Пхенян е от жизненоважен интерес за тях. Ролята на Япония при преговорите е главно чрез гарантиране на помощи – храна и ресурси за Северна Корея в замяна на отказ от производството на ядрено оръжие, тъй като Япония не разполага с други значими способности, с които да влияе. Вашингтон стои плътно зад Токио и опитва да убеди Китай и Русия да сътрудничат по-силно за решаване на проблема. Без Русия и особено без Китай корейският проблем няма да може да намери пълно решение. Разминаването в интересите на великите сили пречи за достигане на обща позиция и предприемане на единни действия, с което да се сложи край на корейското разделение. Смъртта на Ким Чен Ир през декември 2011 г. и поемането на властта от неговия син Ким Чен Ун повдига въпроси относно бъдещето на държавното управление. В първия месец след смъртта на Ким Чен Ир ситуацията в страната не изглежда променена, което означава, че елитът в Северна Корея запазва своето единство, заставайки зад новия си лидер, както и че Китай продължава подкрепата си за режима в Пхенян. Не е ясно, обаче, дали новият лидер Ким Чен Ун ще продължи политиката на своя баща и ще редува периоди на провокации и напрежение с помиряване и периоди на спокойствие. Нестабилността на ситуацията ще се запази, като рискът от разрыв на мира ще остане значителен.

Северна Корея също желае обединение с юга, но по свои правила, различни от тези на Сеул. Армията на Пхенян наброява 1,1 млн. души⁹ и е най-голямата в Азия след тази на Китай. Макар да не разполага с модерно въоръжение, е способна да предизвика мащабен конфликт в региона. Ситуацията вътре в Северна Корея е забулена в секретност, но може да се предположи, че вероятно ще станем свидетели на нови ракетни и ядрени тестове в близко бъдеще, както и на погранични сблъсъци с Южна Корея. Наличието на ракети “Таеподонг” с обсег между 2000-6000 км. е повод за безпокойство само по себе си.

⁹ The military balance 2010- IISS.

Режимът в Пхенян не позволява да бъде контролиран дори от Китай и често предприема едностранни и неочаквани действия, предизвикващи тревога у международната общност. От друга страна не бива да бъде изключена възможността за поетапно отваряне на Пхенян към света, което да доведе до постепенно помирение със съседите му. Почти през цялото време Южна Корея, Китай и Япония поощряват положителни стъпки от страна на КНДР чрез предоставяне на икономически помощи. Нарастващите социални проблеми в Северна Корея могат да се окажат причина за промяна на курса на Пхенян и да доведат до желание за икономическа интеграция с неговите съседи при запазване на режима. Колкото и невероятно да ни се струва това сега, не бива да бъде изключвано като опция пред новото лидерство на страната.

Тайванският и корейският въпрос са две изключително сложни геополитически главоблъсканици, концентриращи в себе си огромен заряд, който би се отприщил с мащабна разрушителна сила. Последиците при евентуален разрыв на мира в Азия ще бъдат глобални, тъй като ще въвлекат най-големите световни икономики и най-мощните във военно отношение страни. Обезпокоителното е, че редица обстоятелства спъват процесите на разрешаване на проблемите и няма многостранни институции, в които тези въпроси да бъдат поставени. Страните в Азия са принудени да водят своята външна политика в изключително сложна обстановка, но наред с комплексната геополитическа ситуация в региона съществуват редица други рискове за сигурността. Може би най-сериозният от тях е осигуряване на ресурси и енергия, нужни за продължаване на икономическия растеж на държавите. Набавянето на тези ресурси се базира на конкурентна основа поради тяхното ограничено количество и така страните са принудени да предприемат едностранни мерки за осигуряването им и за запазване на достъпа до суровините.

Характерното за държавите от региона е, че те са дом на огромно население и всяко забавяне на икономическия растеж би означавало висока безработица, допълнително обедняване на големи обществени слоеве и разширяване на пропастта между бедни и богати. Япония прави изключение поради факта, че тя е развита икономика и нейните проблеми са от друго естество, различни от тези на развиващите се страни. При тези обстоятелства страните са застрашени от мащабна вътрешна миграция, както и от нарастващо социално недоволство, което би довело до значителна политическа нестабилност. Затова запазването на темпа на растеж за страните от региона е въпрос от фундаментално значение за националната сигурност и гарантирането на достъп до ресурси е приоритет за външната им политика. Нуждите на страните от ресурси ще расте прогресивно през следващото десетилетие, като през

2011 г. Китай е консумирал около 10 милиона барела петрол на ден, а през 2020 г. се очаква консумацията на Пекин да нарасне до 14 милиона барела на ден (повишение от 40% за 9 години). Индия ще отбележи ръст от 3 млн. барела на ден през 2011 г., до 5 млн. на ден през 2020 г. Южна Корея ще задържи потреблението си на петрол в рамките на 2 млн. барела дневно, а Япония ще отбележи ръст от 4 млн. барела на ден през 2011 г. до 5 млн. барела през 2020 г.¹⁰

Енергията за продължаващия икономически възход на страните от региона се добива на твърде висока цена за природата. Заедно Индия и Китай откриват по една топлоелектрическа централа на седмица, захранвана от въглища, и така регионът се превръща в главен замърсител в света. Огромни територии в Китай се превръщат в пустиня, а обезлесяването на значителни площи и замърсяването на водите нанасят необратими последици за околната среда. Изграждането на изкуствени язовири в КНР, като огромния “Трите гърла”, разположен на р. Яндзъ, води до разрушаване на регионални екосистеми и до принудителна миграция на милиони хора, които се струпват главно на източното крайбрежие на страната. Около 80% от електричеството в Китай се добива от изгарянето на въглища.¹¹ КНР е най-големият замърсител в света, като на нея се дължат 23,3% от освободените емисии на въглероден диоксид годишно, а САЩ се нареждат втори с 18,1%. На Индия се пада трето място с 5,8%.¹²

Потреблението на природен газ също ще се увеличи, като Китай ще косумира 6,8 трилиона кубични фута през 2020 г. спрямо 3,5 трилиона кубични фута за 2011 г. Увеличението при Индия ще бъде почти двойно – от 2,5 трилиона кубични фута до 3,9 трилиона за 2020 г. Прогнозира се икономиките на Япония и Южна Корея да запазят сегашния си ръст от потребление на природен газ до 2020 г. съответно на 3,7 трилиона и 1,6 трилиона кубични фута природен газ. Тези ресурси идват от изключително нестабилни региони главно в Близкия изток, Африка и Южна Америка. За страните от Източна Азия ще бъде от фундаментално значение способността им да осигурят достъп до източниците на суровини и да гарантират безопасното им доставяне до пазарите си. Азиатските държави ще бъдат принудени да търсят засилена международна роля, като е трудно да се прогнозира характерът на конкуренцията за ресурсите – страните могат да се впуснат в едностранна защита на интересите си или чрез преговори да опитат да намерят формула, която да задоволи исканията им. Китай, Южна Корея и Япония вече показваха гъвкави дипломатически способности и успеха

¹⁰ US energy information administration - www.eia.gov

¹¹ “China Energy: A Guide for the Perplexed” - Rosen and Houser (2007).

¹² www.wikipedia.org

да договорят доставки на петрол от Русия по новоизградения тръбопровод, свързващ източен Сибир с руското пристанище Козмино на Японско море. Петролопроводът има и разклонение, което води директно до град Дацинг в североизточен Китай. Очаква се през 2016 г. петролопроводът да доставя 1 милион барела петрол дневно, а през 2025 г. да достигне до 1,6 млн. барела. Паралелно с това Китай се включва в два други проекта, свързващи го с Централна Азия – с Казахстан за доставки на петрол и с Туркменистан за доставки на природен газ. Пекин предприема значителни инициативи за осигуряване на ресурси по целият свят, но най-вече в Централна Азия и в Африка, където влиянието му е нараснало неимоверно. С увеличаване на мощта на Китай може да се очаква все по-голяма склонност към едностранни действия, тъй като нуждите на КНР от енергия ще бъдат най-бързо растящи. Китай гради отношенията си на чисто прагматична основа, наблягайки на търговските връзки, като търсенето на природни ресурси от страна на Пекин води до повишаване на цените им в глобален мащаб.

Съвместното сътрудничество между Япония и САЩ ще се запази поради зависимостта на Япония от сигурността на международните морски пътища. Както знаем, САЩ са страната, която контролира световните морета, и сигурността на доставките за Токио зависи до голяма степен от усилията на Вашингтон да поддържа отвореността на моретата. Доставките на петрол за Япония идват в по-голямата си част от Персийския залив (около 85% от общия внос на петрол) и това я прави уязвима от събитията там. Това може да принуди Токио да изостави политиката си на минимална намеса в световните дела и да започне да защитава фундаменталните си интереси, споделяйки отговорностите със Съединените щати.

Основният въпрос в Азия е за характера на китайския възход и за американската реакция спрямо него. Според принципите на политическия реализъм, нововъзникващите сили неизбежно влизат в сблъсък с водещите сили на статуквото, като това води до промени в международната система. Подобни примери в историята са много, но от друга страна принципите на либерализма допускат възможността за сътрудничество и диалог, като международните отношения не се разглеждат през призмата на “игра с нулев резултат”. Без съмнение Китай се стреми към по-силна роля в световните дела и икономическият му обseg вече е глобален. Силово КНР все още отстъпва пред Съединените щати, но от друга страна Китай има своят шанс чрез “меката сила”, която притежава. За да се възползва оптимално от нея обаче, Китай ще трябва да продължи силното си икономическо развитие и да се превърне в лидер по решаването на глобални проблеми. За съжаление Пекин не е склонен на сътрудничество по отношение на

екологичните и климатичните проблеми, което носи рискове и за самия Китай. КНР вече изгражда ефективно регионално лидерство, като договори създаването на зона за свободна търговия със страните от АСЕАН. Тази зона се превърна в най-големия свободен пазар в света, обединяващ близо 2 млрд. души. Членството на Китай в Шанхайската организация за сътрудничество дава допълнителни лостове за влияние в международната политика, като прави сухопътните му граници сравнително сигурни. Въпреки балансираното поведение на КНР спрямо своите съседи, търканията с Япония остават, а неяснотите по отношение на корейския въпрос и Тайван внасят съмнения за мирния характер на китайския възход. Затова силите на САЩ, заедно с Япония, се концентрират върху внимателното балансиране на китайската мощ. През ноември 2011 г. САЩ и Австралия подписаха договор за предоставяне на нова американска база в гр. Дарвин на Индийския океан, предизвиквайки остра реакция от Пекин. Мнозина виждат в този акт намерения за допълнително балансиране на Китай от страна на Америка и се опасават от стартиране на надпревара във въоръжаването между двете.

Реално погледнато, съществуват изключително много противоречия между Вашингтон и Пекин, за да бъдем напълно спокойни от развитието на ситуацията в Източна Азия. Китайското превъоръжаване може да създаде чувство за надпревара с времето у САЩ, Япония и Индия, което да доведе до втвърдяване на позициите им. Япония от своя страна поддържа по-близки отношения със Запада, отколкото с някои съседи, като това позволява на Китай да заема ефективно мястото на лидер в Източна Азия, което предначертава мястото на Япония по-скоро като глобална сила, отколкото като регионална. Токио се нуждае от преоткриване на ново място в променен, взаимозависим свят, където самоограничената роля няма да защити националния интерес ефективно. Америка е изправена пред дилемата как да подходи към проспериращия Китай и как това ще се отрази на американското лидерство. Важно е Китай да бъде силно обвързан с останалия свят, за да се превърне в истински стабилизиращ фактор и да опровергае тревогите на своите съседи и на САЩ. КНР е изправена пред огромни вътрешни дилеми, от сепаратистки настроения на цели провинции (Синдзян и Тибет), през екологични и миграционни проблеми, до стремеж за ограничаване на свободната информация в интернет. Пекин извежда намерението да изравни жизнения стандарт на вътрешността на страната с този от крайбрежните зони като основна цел на своето развитие. По всичко личи, че съмненията между субектите в Източна Азия ще продължават да доминират техните отношения. Регионът концентрира силите на няколко глобални играчи с

противоположни интереси и това може да се окаже твърде опасно за сигурността в света. Системата на международните отношения навлиза в период на повишен хаос, от който е възможно да се появи мултиполярен свят.

Проблемите на Източна Азия ще бъдат глобални проблеми през ХХІ век. Влиянието на събитията там също. Аутсорсингът на работни места на изток ще допринесе за увеличение на безработицата в други държави, като произведените в Азия стоки ще конкурират все повече местните производства. Нуждата от суровини за огромните азиатски икономики ще повишава цените им, а голям процент от замърсяването на атмосферата ще произхожда точно от там. Глобалната сигурност ще зависи изключително от събитията в азиатско-тихоокеанския регион. Преходът на международната система се движи предимно от процесите, случващи се там, като Китай е определян като следващия полюс в международните отношения, макар да има известни пречки пред Пекин да достигне този статут. Страните от Азия ще продължат да играят все по-значима роля в международните отношения, като светът вече усеща тяхното влияние в различни аспекти. Западът няма да загуби от значението си, но възходът на Източна Азия може да създаде впечатление за залез на западната цивилизация. Двата региона ще си бъдат взаимно необходими, но вероятността от конфронтация в Източна Азия изглежда ще продължи да застрашава глобалния мир в най-голяма степен.